

Sémi összehasonlító nyelvészet

BMA-HEBD-303

Biró Tamás

2014. szeptember 17.

A máltai nyelv

Egy néhány perces máltai nyelvű videó meghallgatása után az első, legőszintébb benyomásom: **mintha ittás állapotban lévő arabok próbálnának olaszul beszélni**. Ami a nyelv **írásképét** illeti, ha a teljes ismeretlenből felbukkant volna előttem egy máltai szöveg, első ránézésre valószínűleg - a megdöbbenés hevében - rávágtam volna, hogy török (talán a mássalhangzók fölötti ékezetekből kiindulva). Második ránézésre, néhány furcsa alakú, **latin eredetűnek látszó kifejezés** fölfedezése után talán a román lett volna a következő gondolatom, de ez a feltételezés sem tartott volna tovább néhány másodpercnél. Az olasz, illetve az arabos(nak vélt) kifejezések észrevétele után pedig aztán teljes a **zűrzavar**.

Az írott szövegben egyértelműen fölfedezhetők a számomra ismert sémi nyelvekhez (héber, arámi) hasonló elemek, például kötőjellel elválasztott határozott **névelő** és egyéb, vélhetően egyaránt **ragozott és ragozatlan prepozíciók**. Emellett persze egy-két konkrét kifejezés is érthető, pl. a 'minn' vagy a 'bejn' prepozíciók (aztán ki tudja, az egyezés akár a véletlen műve is lehet, de rokon nyelvek esetében nem ezt feltételezném). És nem utolsó sorban rengeteg kifejezés érthető a különböző **latin nyelvekből** kiindulva. [...]

A máltai nyelv

- Az első, ami feltűnik, hogy az arabhoz hasonló a határozott névelő, **progresszíven hasonul** a koronálisokhoz ("napbetűk"), az magánhangzója pedig csak epentetikus kötőhangzó. A **névmások, prepozíciók** is érthetőek az arab alapján.
- Az olasz hatását elég erősen érzem az **átvett szavakban** (rispett, karatterizzata) - valószínűleg a karakteres olasz **fonotaktika** miatt, de általában sok a latin eredetű szó.
- Hiányoznak a torokhangzók, de van külön /ts/ és /dz/ fonéma.
- Valószínűleg SVO nyelv, a prefix igeragozás is gyanús.

A sémi nyelvcsalád és kontextusa

Az afroázsiai nyelvcsalád, a.k.a. *Afroasiatic language phylum*

Source: http://alma.matrix.msu.edu/african_languages

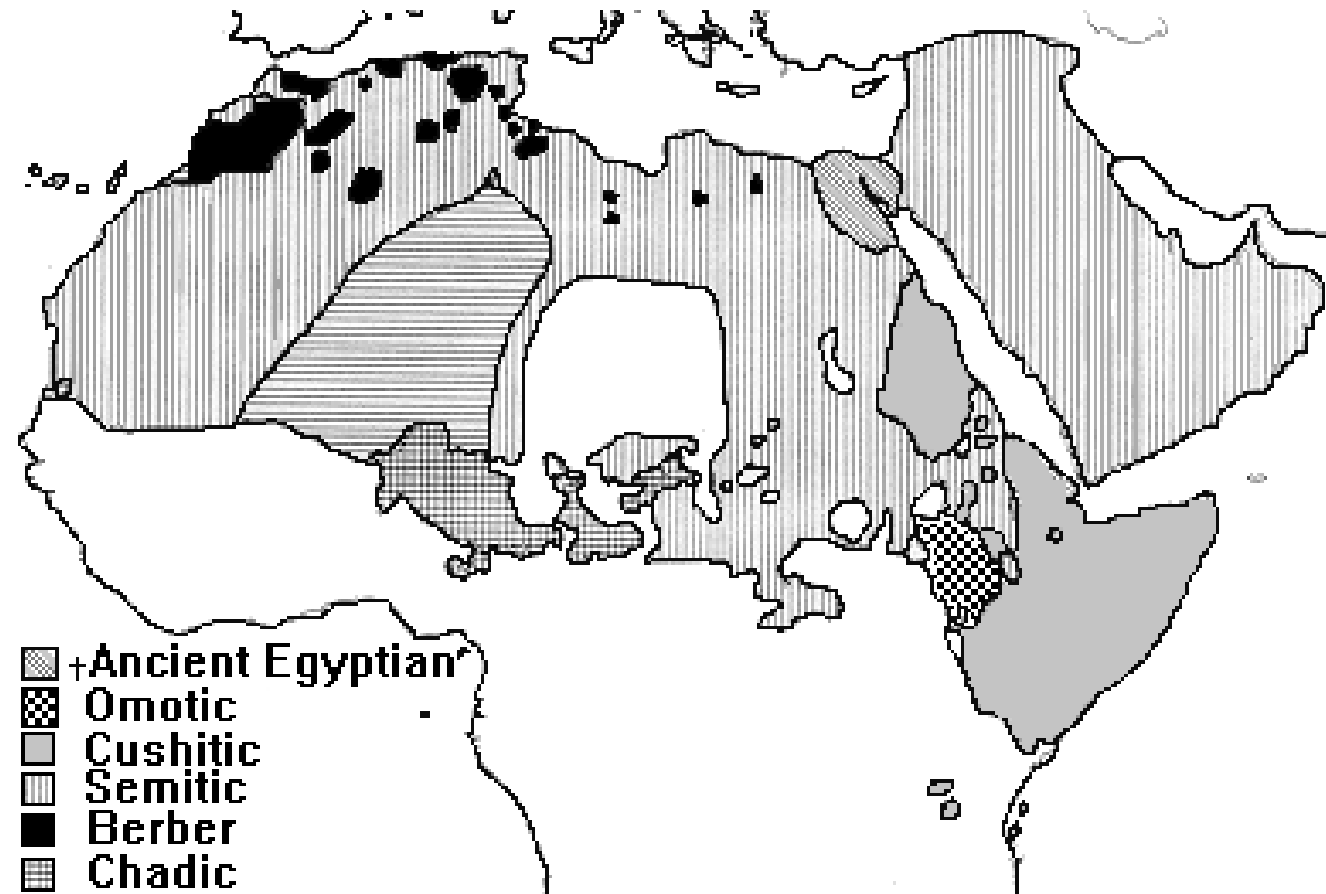
Az afroázsiai nyelvcsalád, a.k.a. *Afroasiatic language phylum*

- Sémi nyelvcsalád
- Az egyiptomi nyelv: óegyiptomi => kopt
- Berbero-líbiai nyelvek (Észak-Afrika: Atlasz, Szahara)
- Kúsita nyelvek (Kelet-Afrika: Etiópia, stb.)
- Csádi nyelvek (Nyugat-Afrika: pl., *Hausza*.)
- Omói/omotikus nyelvek (DNy-Etiópia)

1950: Joseph Greenberg. Since: many different subgroups proposed.

Common ancestors: when, where, how did they live?

Az afroázsiai nyelvcsalád, a.k.a. *Afroasiatic language phylum*

Source: <http://linguistics.byu.edu/classes/ling450ch/images/aamap.gif>,
Adapted from Bomhard 1984:181.

A sémi nyelvek – „gestalt megközelítés”

- A. L. Schlözer 1781.
- „Ránézésre” (v.ö. Bennett, p. 20)
- Első közelítésben öt-hét nagy csoport:
 - Akkád
 - Arámi (szír, modern, stb. is)
 - Kánaáni (héber, föníciai...)
 - Arab (északarab, tulajdonképpeni arab; nabateus, preklasszikus, közép, modern, judeo...)
 - Ókori (feliratos, epigrafikus) délarábiai. Modern délarábiai. Etiópiai sémi (geez, amhara, tigré, tigrinya...)
- Definiálható-e mitől sémi egy sémi nyelv?

A sémi nyelvek: alcsoportok?

Legelső megközelítés:

Keleti sémi: akkád (és eblai)

Nyugati sémi:

Északnyugati sémi:

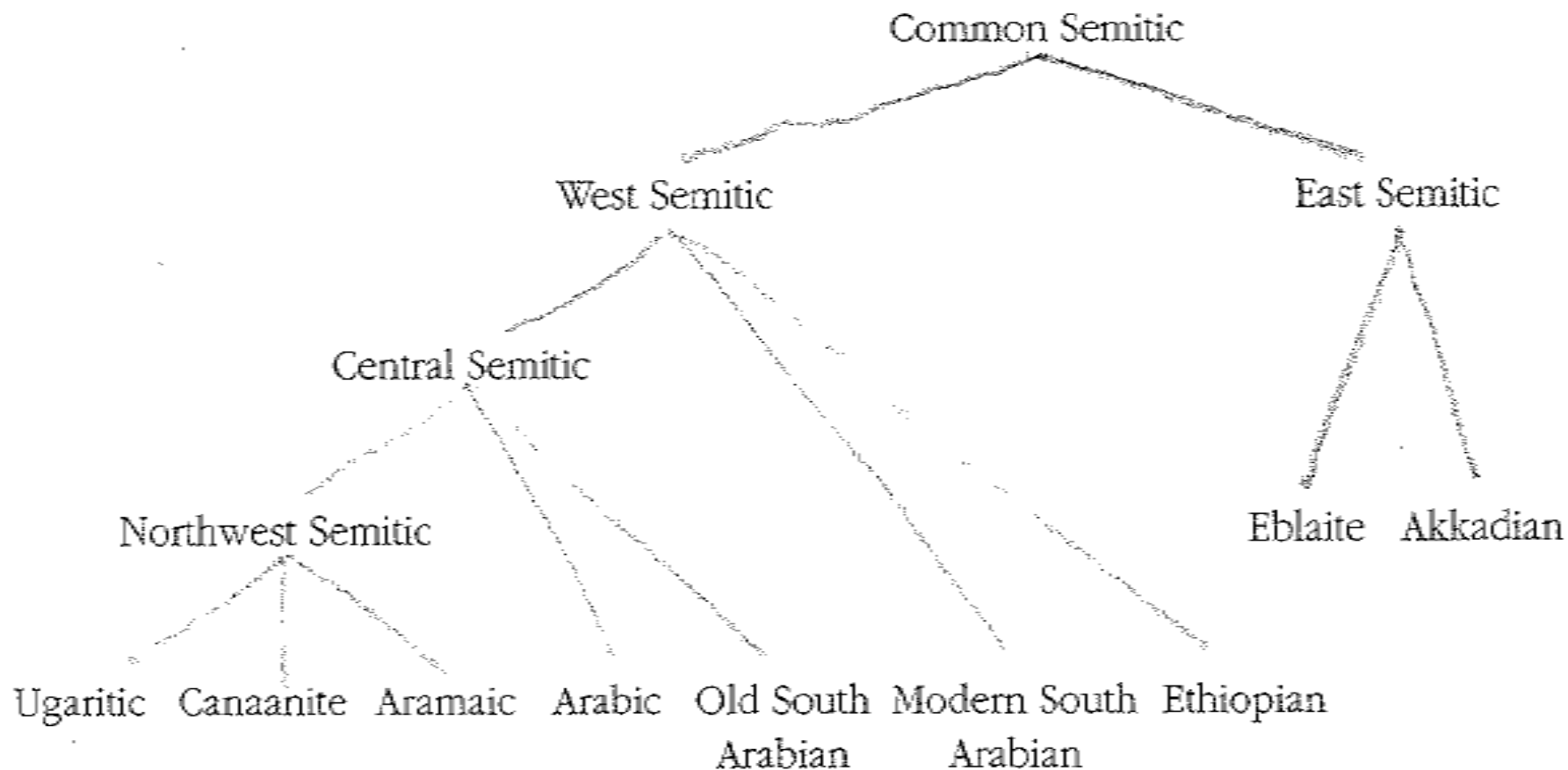
ugariti, arámi, kánaáni

Arab (Centrális sémi = arab + Ény-sémi?
vagy a déliekhez tartozik? Vagy külön ág?)

Déli sémi:

Modern délarab, epigrafikus délarab,
etiópai sémi nyelvek (geez; amhara, tigré, tigrinya...)

Nyelvcsalád és családfa (kb. standard verzió)

John Huehnergard: 'Introduction'. In: John Kaltner and Steven L. McKenzie (eds.): *Beyond Babel: A Handbook for BH and Related Languages*. SBL 2002. Pp. 1-18.

Nyelvcsalád és családfa (kevésbé standard verzió)

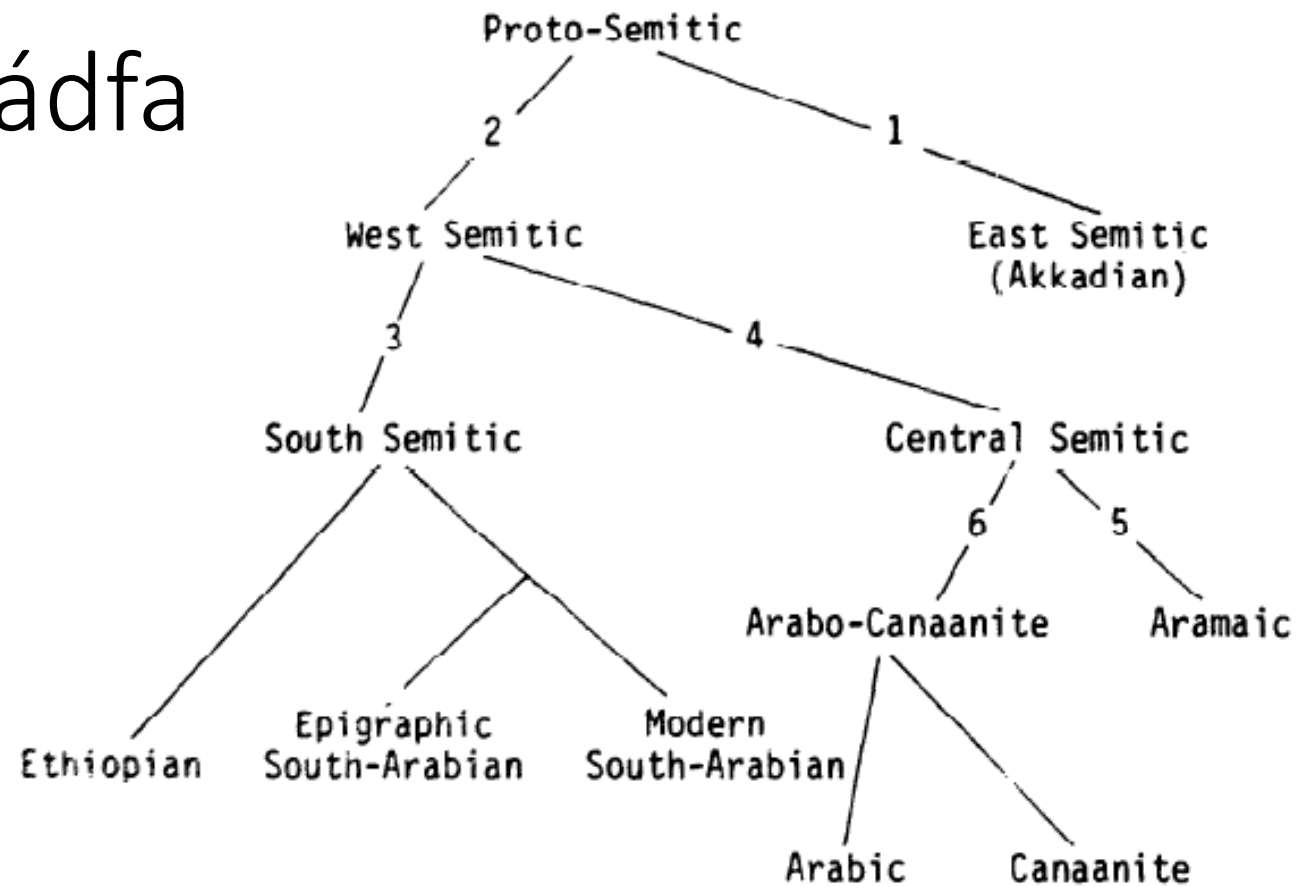

Fig. 2. The genealogical tree of Semitic. 1: Akkadian – archaic in many respects. 2: West-Semitic – innovation: adoption of a suffix-conjugation for the past tense (4.2.2). 3: South-Semitic – innovation: Generalization of *-k-* in the past tense (2.1), generalization of a closed vowel in verbal prefixes (2.2). 4: Central Semitic – innovation: adoption of Jussive *+u* for the nonpast (4.2.3), generalization of *-t-* in the past tense (2.1), generalization of the same vowel for verbal prefixes in one verb (2.2). 5: Aramaic – archaic feminine plural (4.1). 6: Arabo-Canaanite – innovation: adoption of *-na* as a feminine plural ending in verbs (4.1).

Robert Hetzron: Two principles of genetic reconstruction. *Lingua* 38.2 (1976): 89-108.

Néhány izoglossza

(Hetzron nyomán)

	Akkád (stativ)	Klasszikus arab	(Tiberiasi) Héber	Arámi (bibliai)	Geez		
Szuffix konjugáció							
Sg. 1c.	-āku	-tu	-tī	-et	-kū		
Sg. 2m.	-āta	-ta	-tā	-t(ā)	-ka		
Sg. 2f.	-āti	-ti	-t	-tī	-kī		
Sg. 3m.	∅	-a	∅	∅	-a		
Sg. 3f.	-at	-at	-ā	-at	-at		
Prefix konjugáció							
Pl. 2f	t – ā	ta – na	ti – nā	t – ān	tə – ā		
Pl. 3f	i – ā	ya – na	ti – nā	y – ān	yə – ā		

(Hetzron 1976: „principle of archaic heterogeneity”, „principle of shared morpholexical innovation”)

Házi feladat

Következő órára: olvasandó + házi feladat

1. Olvasandó: Bennett 23-33, K-McK 139-156, 157-160 (*sic!*).

Készítsenek listát az elírásokról, nyomdahibákról.

2. Készítsünk családfát!

- Néhány fiktív nyelv néhány tulajdonsága a következő táblázatban:
<http://www.biro.tamas@btk.elte.hu/courses/2014-semi/hf2.pdf> (valamint a következő dián)
- Készítse el ezeknek a nyelveknek a családfáját.
- Több megoldás lehetséges. Érveljen a megoldása mellett.
- Emailben: biro.tamas@btk.elte.hu.
- Határidő: kedd dél (12:00).

Nyelv	Nemek száma	Főnév- ragozás	Névelő elől/hátul	Dualis	Igei személyragozás	Van létige	eredeti *k >	eredeti * p >	eredeti * t >	Umlaut
<i>A</i>	3	+	–	+	+		<i>k</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	+
<i>B</i>	3	+	H	+	+	–	<i>k</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	+
<i>C</i>	3	+	H	–	+	–	<i>k</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	+
<i>D</i>	3	+	H	–	+	–	<i>k</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	+
<i>E</i>	3	–	H	–	–	–	<i>k</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	+
<i>F</i>	2-3	–	H	–	–	–	<i>k</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	+
<i>G</i>	2	–	H	–	–	–	<i>k</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	+
<i>H</i>	2	–	H	–	– (+)	–	<i>k</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	+
<i>I</i>	0	–	E	–	– (+)	+	<i>k</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	(+)
<i>J</i>	2	–	E	–	+	+	<i>k</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	(+)
<i>K</i>	2	(+)	E	–	+	+	<i>k</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	–
<i>L</i>	0	–	E	–	–	–	<i>k</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	–
<i>M</i>	3	+	E	–	+	+	<i>k</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	+
<i>N</i>	3	+	E	–	+	+	<i>k, ch</i>	<i>pf, f, ff</i>	<i>z, s, ts</i>	+
<i>O</i>	3	+	E	–	+	+	<i>k, ch</i>	<i>f, ff</i>	<i>z, s, ts</i>	+

() ritkán + van – nincs E elől H hátul

Viszlát jövő szerdán!